

BİLECİK ŞEYH EDEBALI ÜNİVERSİTESİ
AÇIK VE UZAKTAN ÖĞRENME MERKEZİ

TÜRK DİLİ I

13.HAFTA

ANLATIM BOZUKLUKLARI-2

B. YAPIYA DAYALI BOZUKLUKLAR

- Yapıya dayalı anlatım bozuklukları büyük oranda cümlelerin ögeleriyle ilgilidir.
- Dilin kurallarına dikkat edilmediği durumlarda cümlede özne, tümleç ya da yüklemden kaynaklanan anlatım bozuklukları meydana gelebilmektedir.
- Bunun yanı sıra tamlama yanlışları ve ek hataları da yapıya dayalı anlatım bozuklukları içinde değerlendirilmektedir.

1. Özneye İlgili Anlatım Bozuklukları:

- Bu tür anlatım bozuklukları genellikle **cümlede özne bulunmaması, öznenin gereksiz ekler alması ya da özne olmayacak bir sözün özne gibi kullanılmasından** kaynaklanmaktadır.

Örnekler:

- Herkes kavgayı seyrediyor, müdahale etmeyi düşünmüyordu. (**Özne eksik**)

Herkes kavgayı seyrediyor, (**kimse**) müdahale etmeyi düşünmüyordu.

- Her çeşit çaydanlık sapı takılır, parlatılır. (**Özne eksik**)

Her çeşit çaydanlık sapı takılır, (**çaydanlık**) parlatılır.

- Hayırsever bir vatandaş tarafından yaptırılan yüz yataklı hastanenin inşaatı bitirildi ve hizmete girdi. (Özne eksik)

Hayırsever bir vatandaş tarafından yaptırılan yüz yataklı hastanenin inşaatı bitirildi ve (hastane) hizmete girdi.

- Yarışmaya birçok yerli ve yabancı sporcular katılmıştı. (Öznede gereksiz ek bulunması)

Yarışmaya birçok yerli ve yabancı sporcu katılmıştı.

- Dedemⁱⁿ canı sıkıldığında bahçeye inerdi. (Öznede gereksiz ek bulunması)

Dedem, canı sıkıldığında bahçeye inerdi.

2. Yükleme İlgili Anlatım Bozuklukları:

- Yükleme ilgili anlatım bozukluklarının büyük bölümü **yüklem eksikliği**nden kaynaklanmaktadır.
- Yine **özne ile yüklem uyumsuzluğu** da bu grupta değerlendirilebilir.
- Özne ile yüklem gerek **kişi** bakımından gerekse **teklik-çokluk** bakımından uyum içinde olması gerekmektedir.
- Bu şartlar sağlanmadığı takdirde cümlede anlatım bozukluğu meydana gelmektedir.

Örnekler:

- Biz okula, onlar eve gidecekler.

Biz okula (**gideceğiz**), onlar eve gidecekler.

- Yemekte kuru fasülye, pilav ve ayran içtik.

Yemekte kuru fasülye, pilav (**yedik**) ve ayran içtik.

- Kitap okumayı çok, ders çalışmayı hiç sevmiyor.

Kitap okumayı çok (**seviyor**), ders çalışmayı hiç sevmiyor.

- Beğendiyseniz herkese, beğenmediyseniz hiçkimseye söylemeyin.

Beğendiyseniz herkese (**söyleyin**), beğenmediyseniz hiçkimseye söylemeyin

- Öğrencileriyle bazen çok, bazen de hiç ilgilenmezdi.

Öğrencileriyle bazen çok (**ilgilenir**), bazen de hiç ilgilenmezdi.

- Futbolla ilgili düşüncelerinde ısrarlı ama inatçı değildi.

Futbolla ilgili düşüncelerinde ısrarlı**ydı** ama inatçı değildi.

- Düğüne eşim de ben de katıldım**m**.

Düğüne eşim de ben de katıldık**k**.

- Son durağa geldiğimizde, otobüste bir ben, bir de o yaşlı adam kalmıştı.

Son durağa geldiğimizde, otobüste bir ben, bir de o yaşlı adam kalmıştı**k**.

- Marullar çok tazeler.

Marullar çok taze. (✓)

- Soğuktan bıyıklarım dondular.

Soğuktan bıyıklarım dondu. (✓)

- Türkçede sayı sıfatlarından sonra gelen adlar çoğul eki almazlar.

Türkçede sayı sıfatlarından sonra gelen adlar çoğul eki almaz. (✓)

3. Tümleçle İlgili Anlatım Bozuklukları:

- Tümleçle ilgili anlatım bozuklukları genellikle sıralı cümlelerde karşımıza çıkmaktadır.
- Eğer sıralı bir cümlede tümleci (nesne, dolaylı tümleç, zarf tümleci) her iki cümle için ortak olarak kullanmak istiyorsak çok dikkatli olmalıyız.
- Çünkü birinci cümle için geçerli olan tümleç ikinci cümle için geçerli olmayabilir. Bu durumda ikinci cümle için ayrı bir tümleç getirilmelidir.
- Tümleçle ilgili anlatım bozukluklarını üçe ayırabiliriz:

a) Nesne (Düz Tümleç) Yanlışları:

- Ülkedeki deprem tüm dünyanın ilgisini çekti, derinden sarstı. (Nesne eksik)

Ülkedeki deprem tüm dünyanın ilgisini çekti, (dünyayı) derinden sarstı.

- Sıralara yazı yazmak ve karalamak kesinlikle yasaktır. (Nesne eksik)

Sıralara yazı yazmak ve (sıraları) karalamak kesinlikle yasaktır.

- Kültürümüze değer vermeli, gelecek nesillere aktarmalıyız. (Nesne eksik)

Kültürümüze değer vermeli, (kültürümüzü/onu) gelecek nesillere aktarmalıyız.

- Sanatçı İstanbul'a hayran olmuş, hatıralarında anlatmıştı. (Nesne eksik)

Sanatçı İstanbul'a hayran olmuş, (İstanbul'u/burada gördüklerini) hatıralarında anlatmıştı.

- Doktoru, üçüncü odadaki hastaya götürün, bir muayene etsin. (Nesne eksik)

Doktoru, üçüncü odadaki hastaya götürün, (hastayı) bir muayene etsin.

b. Dolaylı Tümleç Yanlışıları:

- Nisan ayı insanı diriltir, neşe veririr. (Dolaylı Tümleç eksik)

Nisan ayı insanı diriltir, (insana) neşe veririr.

- Taraftarlar şiddetten uzak durmalı, karşı çıkmalıdır. (Dolaylı Tümleç eksik)

Taraftarlar şiddetten uzak durmalı, (buna/şiddete) karşı çıkmalıdır.

- Ünlü yazarı çiçeklerle karşıladılar, Türk lokumu ikram ettiler. (Dolaylı Tümleç eksik)

Ünlü yazarı çiçeklerle karşıladılar, (yazara/ona) Türk lokumu ikram ettiler.

- Bizi çağırdı ve teşekkür etti. (Dolaylı Tümleç eksik)
Bizi çağırdı ve (bize/hepimize) teşekkür etti.

- Sanatçı, müzikseverleri coşturdu, neşeli dakikalar yaşattı. (Dolaylı Tümleç eksik)

Sanatçı, müzikseverleri coşturdu,
(müzikseverlere/onlara) neşeli dakikalar yaşattı.

- Bu gençlerin evlenmelerini uygun görüyor musunuz, müsaade ediyor musunuz? (Dolaylı Tümleç eksik)

Bu gençlerin evlenmelerini uygun görüyor musunuz,
(evlenmelerine) müsaade ediyor musunuz?

c. Zarf Tümleci Yanlışları:

- Beni her zaman destekledi, yalnız bırakmadı. (Zarf Tümleci eksik)
Beni her zaman destekledi, (hiçbir zaman) yalnız bırakmadı.
- Hayvanları sevmeli, dost olmalıyız. (Zarf Tümleci eksik)
Hayvanları sevmeli, (hayvanlarla/onlarla) dost olmalıyız.
- Her akřam bizim kahveye uğrar, on beş yirmi dakika sohbet ederdi. (Zarf Tümleci eksik)
Her akřam bizim kahveye uğrar, (bizimle) on beş yirmi dakika sohbet ederdi.
- Taraftarlar ya hakeme küfür ediyor ya da alay ediyorlardı. (Zarf Tümleci eksik)
Taraftarlar ya hakeme küfür ediyor ya da (hakemle/onunla) alay ediyorlardı.

4. Tamlamayla İlgili Anlatım Bozuklukları:

- Tamlamayla ilgili anlatım bozuklukları genel olarak **dört nedenden** ortaya çıkmaktadır.
- İlki, **tamlayan ile tamlanan arasındaki uyumsuzluk**; ikincisi, **çoğul anlam taşıyan bir sıfattan sonra gelen adın çoğul yapılması**; üçüncüsü, **tamlayan ya da tamlanan eksikliği**; dördüncüsü, **tamlayan ekinin eksikliği**dir.
- Tamlama yanlışına düşmemek için "ve" bağlacına çok dikkat edilmelidir. Bu bağlaç yalın haldeki bir isim ile bir belirtisiz isim tamlamasının arasında olduğunda tamlanan baştaki isimle de tamlama durumuna girer.
- Aşağıdaki ilk grup örnekler "ve" bağlacıyla doğrudan ilgilidir.

a. Tamlayan ile Tamlanan Arasındaki Uyumsuzluk:

- Festival boyunca çeşitli kültürel ve sanat etkinlikleri gerçekleştirildi.

(kültürel etkinlikler ve sanat etkinlikleri)

- Yeni düzenlemelerden özel ve kamu kuruluşlarından emekli olanlar yararlanabilecek.

(özel kuruluşlar ve kamu kuruluşları)

- Elllerinde tam ve öğrenci bileti bulunduranlar on beş gün içinde değiştirecekler.²

(tam bilet ve öğrenci bileti)

- LYS'de müdür ve ÖSYM temsilcisi sınav salonlarını tek tek dolaştı.

(müdür temsilcisi ve ÖSYM temsilcisi olmaz, ÖSYM temsilcisi ve müdür)

b. Çoğul Anlam Taşıyan Sıfattan Sonra Çoğul İsim Gelmesi:

- Geçtiğimiz öğretim yılında okulumuz birçok geziler düzenledi.
(birçok gezi)
- Birçok seneler geçti.
(Birçok sene)
- Tatbikat öncesinde her türlü tedbirler alındı.
(her türlü tedbir)

c. Tamlayan ya da Tamlanan Eksikliği:

- Patron, sizin ve Mehmet Beyin raporunu çok beğenmiş.
(sizin raporunuzu ve Mehmet Beyin raporunu)
- Geçen günkü kavga hakkında benim ve arkadaşımın anlattığı her şey doğrudur.
(benim anlattığım ve arkadaşımın anlattığı)
- Kocasını hem seviyor, hem deliliğinden çekiniyor.
(hem onun/kocasının deliliğinden)
- Dünyayı adam etmek için değil, yalnızca ne olduğunu söylemek için yapsam bunları.³
(dünyanın ne olduğunu)

d. Tamlayan Ekinin Eksikliği:

- Bir şirketin genel müdürü bu tip olaylara muhatap olmaması lazım.
(genel müdürün)
- Uzun bir çalışma sonucu ortaya çıkartılan tarihi eserler bilimsel bir yaklaşımla değerlendirilmesi gerekir.
(tarihi eserlerin)
- Köyümüz gelir kaynakları boldur ve sürekli artan bir nüfusu vardır.
(Köyümüzün)
- Misafir çocuk bitmek tükenmek bilmeyen yaramazlıkları herkesi yordu.
(Misafir çocuğun)

5. Eklerle İlgili Anlatım Bozuklukları:

- Eklerle ilgili anlatım bozuklukları çoğunlukla isimlerin sonunda yer alan **hal eklerinden**, **iyelik eklerinden** ya da **çoğul ekinden** kaynaklanmaktadır.
- Bu bağlamda, tamlayan ekinin eksikliği ya da gereksizliği, yanlış hal eki kullanımı, iyelik ekinin yanlış kullanımı ya da ek fazlalığı gibi hususlarda yapılan yanlışlar öne çıkmaktadır.

Örnekler:

- Hastaneye giderken bindiğimiz taksi şoförü çok temiz birisiydi.
(**bindiğimiz taksinin şoförü**)
- Dünyada, tamamı mermerden yapılmış olan ilk anıtsal tapınak Ege'nin Efes kentinde olduğu biliniyor.
(**ilk anıtsal tapınağın**)
- En büyük arzumuz bölümümüzü zamanında bitirmek ve iyi bir işe girmemizdir.
(**iyi bir işe girmektir.**)
- Kayıtların yeni sisteme göre yapılacağını sağlayacaklar.
(**yapılmasını sağlayacaklar.**)

- Bebek, yeni bakıcısıyla oldukça mutlu görülüyordu.
(görünüyordu)
- Ama Hanife Hanım çamaşır makinesinde kendi elbiselerinin yıkandığını istemiyordu.
(yikanmasını)
- Kış günlerinde, bu köydeki yaşayan herkes kasabaya taşınır.
(bu köyde yaşayan)
- Hiçbirimizin o renkte bir kıyafetimiz yoktu.
(Hiçbirimizin o renkte bir kıyafeti yoktu.)

- Başarılarla dolu bir ömür yaşanıldı.
(Başarılarla dolu bir ömür yaşandı.)
- Beni her seferinde görmemezlikten geliyor.
(Beni her seferinde görmezlikten geliyor.)
- Kasapçı dükkânının önünde buluşalım.
(Kasap dükkânının önünde buluşalım.)

6. Yapısı Yanlış Sözcük Kullanılması:

- Bu tür anlatım bozuklukları, **Türkçe bir kelimeye yabancı bir ek getirildiği** ya da **yabancı bir kelimeye başka bir dilden ek getirildiği** durumlarda karşımıza çıkmaktadır.
- Örneğin "**dokunmatik**" sözcüğü Türkçe "**dokunmak**" fiiline Fransızca "**matik**" eki getirilmek suretiyle türetilmiştir. Bu şekilde melez bir kelime dilin yapısına aykırıdır. Sözcüğün doğrusu "**dokunmalı**" biçiminde kurulmalıdır.
- Aşağıda benzer yanlış türetimler gösterilmiştir.

- *kardeş (Türkçe) + âne (Farsça)= kardeşane
Doğrusu kardeş (Türkçe) +çe (Türkçe)= kardeşçe
- *ayrı (Türkçe) + yet + en (Arapça)= ayrıyeten
ayrı (Türkçe) + ca (Türkçe)= ayrıca
- *gidiş (Türkçe) + ât (Arapça)= gidişat
gidiş (Türkçe) + ler (Türkçe)= gidişler
- *bölge (Türkçe) + vi (Arapça)= bölgevi
bölge (Türkçe) + sel (Türkçe)= bölgesel
- *emek (Türkçe) + târ (Farsça)= emektar **YANLIŞ**
- *er (Türkçe) + ât (Arapça)= erat **YANLIŞ**

- *iş (Türkçe) + güzâr (Farsça)= işgüzar **YANLIŞ**
- *verim (Türkçe) + kâr (Farsça)= verimkâr **YANLIŞ**

UYARI: Kimi sözcükler ise iki farklı yabancı dilin unsurları ile türetilmiştir. Bu şekilde türetilen sözcüklerin de yapısı yanlıştır.

- *fizik (Fransızca) + en (Arapça)= fiziken **YANLIŞ**
- *gayri (Arapça) + sosyal (Fransızca)= gayri sosyal **YANLIŞ**
- *gayri (Arapça) + pratik (Fransızca)= gayri pratik **YANLIŞ**
- *çay (Çince) + kolik (alkolik kelimesinin bir parçası, Fransızca)= çaykolik **YANLIŞ**

KAYNAKÇA

- AYGÜN, Atilla (2004), *Son Dönem Yazınımızda Anlatım Bozuklukları*, ABC Yay. Ankara, 189 s.
- BAHADIR, Hasan (2005), *Roman Hikâye ve Günlük Gazetelerdeki Anlatım Bozuklukları*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 288 s.
- ODACI, Serdar (Ed.) (2008), *Üniversiteler İçin Dil ve Anlatım*, Tablet Yay. Konya, 604 s.
- YILMAZ, Yakup (2010), *Türkçede Dil Yanlışları*, Özel Kitaplar Yay. İstanbul, 320 s.